מקשה הגמרא: **עֲדִים זוֹמְמִין דְּמָמוֹנָא הוּא** – שחיובם הוא בגדר ממון ולא קנס, **לֵיתְנֵי** רבי אושעיא. מתרצת הגמרא, רבי אושעיא **סָבַר לָהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר** שעדים זוממין שהודו מעצמם **אֵין מְשַׁלְּמִין עַל פִּי עַצְמָן**, לפי שחיובם אינו אלא קנס, והמודה בקנס פטור, ולכך לא מנאו רבי אושעיא לפי שאינו מדבר בחיובי קנסות.

מקשה הגמרא: **אִי** אכן **סָבַר** לֵיהּ רבי אושעיא **כְּרַבִּי עֲקִיבָא**, יקשה עליו שוב מה שהקשו לעיל **לֵיתְנֵי תְּרֵי גַּוְונֵי שׁוֹר** – שהיה לו לחלק את נזקי השור לשנים, כשם שחילק את נזקי האדם, **וְלֵיתְנֵי שׁוֹר תם דְּאַזִּיק שׁוֹר**, שאינו משלם אלא חצי נזק, **וְלֵיתְנֵי** בפני עצמו **שׁוֹר דְּאַזִּיק אָדָם**, ואין לתרץ שדינם שווה וכמו שתירצו לעיל, שהרי לרבי עקיבא שור תם שהזיק אדם משלם נזק שלם, וכמו **דְּתָנַן** במשנה (לקמן לג.), **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אַף תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם** והזיקו, ואף האדם חבל בשור והזיקו, אם היזק השור באדם היה יותר מהיזק האדם בשור, **מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתַר נֵזֶק שָׁלֵם** – מנכים את ההיזק שעשה האדם בשור, ואת מלא ההפרש ישלם השור, לפי ששור תם שנגח לאדם משלם נזק שלם. מתרצת הגמרא, **הָא תַּבְרִיהּ** – הרי שבר **רַבִּי עֲקִיבָא לְגוּיזֵיהּ** – לכח אגרופו, כלומר שצמצם את חידושו, וכמו **דְּתָנְיָא, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר,** מאחר ואמרנו שתם שחבל באדם משלם נזק שלם כמועד, **יָכוֹל אַף תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם יְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּה** – משאר הנכסים כשור מועד, ולא כשור תם שגובים את חצי הנזק רק מגוף השור, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שמות כא לא) **'יַעֲשֶׂה לּוֹ', מְגוּפוֹ מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּה.** ונמצא שאם לא יהיה השור שווה כמלא הנזק לא ישלם אלא כשווי השור, הרי שגם שור שהזיק אדם אינו משלם תמיד נזק שלם, ולכך לא חילק רבי אושעיא לכתוב את נזקי השור באדם בפני עצמו.

מקשה הגמרא עוד: **הָאוֹנֵס וְהַמְפַתֶּה וְהַמּוֹצִיא שֵׁם רַע דְּמָמוֹנָא הוּא** – שמלבד חיוב הקנס שעריכים לשלם חמשים כסף, יש בהם אף חיובי ממון, שהאונס והמפתה משלמים גם פגם דהיינו מה שנפחתה הבתולה משוויה מחמת שנבעלה, ובושת, והאונס משלם אף צער, ואם כן **לֵיתְנֵי** רבי אושעיא. מתרצת הגמרא, **מָה נַפְשָׁךְ** – מאיזה חיוב רצונך להקשות שהיה לרבי אושעיא למנותו, **אִי** מחיוב **הַנָּזָק, תָּנָא** לֵיהּ – הרי כבר מנאו רבי אושעיא, **וְאִי לְחִיּוּב הַצַּעַר,** כבר **תָּנָא** לֵיהּ, **וְאִי לְחִיּוּב הַבֹּשֶׁת,** אף אותו כבר **תָּנָא** לֵיהּ, **וְאִי לְחִיּוּב הַפְּגָם, הֵיינוּ נֵזֶק** – חיוב זה היינו נזק, וכבר נתבאר שמנאו לחיוב זה. **מָה אִית לָךְ לְמֵימַר** – איזה חיוב נשאר לך לומר שהיה צריך למנותו, **קְנָסָא** – חיוב הקנס שעריכים לשלם חמשים כסף, וכבר נתבאר **שֶׁבְּקִנָּסָא לֹא קָמַיְירִי** רבי אושעיא.

מקשה הגמרא עוד: **הַמְטַמֵּא וְהַמְדַמֵּעַ וְהַמְנַסֵּךְ, דְּמָמוֹנָא הוּא** – שחיובי ממון הם ולא קנס, **לֵיתְנֵי** רבי אושעיא. מתרצת הגמרא, **מָה נַפְשָׁךְ** לא היה לרבי אושעיא למנותם, שהרי **אִי** סובר **שֶׁהַיִּזֵּק שָׁאֵינוֹ נִיכָּר** שמו **הֶיזֵּק** וחייב לשלם עליו מעיקר הדין, אף המטמא והמדמע והמנסך שהיזק שאינו ניכר הם, שהרי הפירות נשארו בעין אלא שנאסרו באכילה, חייב לשלם עליהם מעיקר הדין, והרי הם בכלל נזק, **וְהָא** כבר **תָּנָא** לֵיהּ **נֵזֶק. וְאִי** סובר רבי אושעיא **שֶׁהַיִּזֵּק שֶׁאֵינוֹ נִיכָּר לֹא שְׁמֵיהּ הֶיזֵּק,** ומעיקר הדין אינו חייב לשלם אלא שקנסוהו חכמים וחייבוהו, שוב **הָוָה לֵיהּ** חיוב זה של המטמא והמדמע והמנסך **קְנָסָא, וּבְקִנָּסָא לֹא קָמַיְירִי.**

שואלת הגמרא: אם כן **לֵימָא קְסָבַר** – האם נוכיח מכאן שסובר **רַבִּי חֲנִינָא, הֶיזֵּק שֶׁאֵינוֹ נִיכָּר לֹא שְׁמֵיהּ הֶיזֵּק, דְּאִי** סובר **שְׁמֵיהּ הֶיזֵּק,** יקשה מדוע מנאם בפני עצמם, הלא בכלל נזק הם, **וְהָא** כבר **תָּנָא** לֵיהּ **נֵזֶק,** ובהכרח אינם אלא קנס ומשום כך מונה אותם בפני עצמם. דוחה הגמרא, אף אם סובר רבי חייא שהיזק שאינו ניכר שמו היזק וחייב לשלם מעיקר הדין, מכל מקום מנאם בפני עצמם, שחילק את הנזקים לשנים, **תָּנָא הֶיזֵּקָא דְּמִינְכַּרְא** – שנה היזק הניכר בפני עצמו בכלל 'נזק', **וְתָנָא הֶיזֵּקָא דְּלָא מִינְכַּרְא** – ושנה היזק שאינו ניכר בפני עצמו, והם המטמא והמדמע והמנסך.

מברררת הגמרא: **בִּשְׁלָמָא לְתַנָּא דִּידָן** – לתנא של משנתינו, מובן שלכך **תָּנָא** את אבות הנזיקין **בְּמַתְנִיתָא** וכתב 'ארבעה' אבות נזיקין, שכוונתו בזה **לְמַעוּטֵי דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא,** את שאר האבות **דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא,** וכמו כן מובן שלכך **וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא תָּנָא מַתְנִיתָא** וכתב 'שלשה עשר' אבות נזיקין, **לְמַעוּטֵי** את שאר האבות **דְּרַבִּי חִיָּיא,** לומר שאינו עוסק בהם, **אֶלָּא מַתְנִיתָא דְּרַבִּי חִיָּיא** שכתב 'עשרים וארבעה' אבות, **לְמַעוּטֵי מַאי** – אלו מזיקים בא למעט שלא הזכירם.

מבארת הגמרא: **לְמַעוּטֵי מוֹסָר** - אדם שמלשין ומוסר ממון חבירו לעובד כוכבים, **וּמְפַגֵּל** – כהן ששחט קרבן במחשבת פיגול, כגון שחישב עליו לשם קרבן אחר ושחט את החטאת לשם שלמים, שנפסל הקרבן בכך וצריך בעל הקרבן להביא קרבן אחר לשם חטאתו, וחייב הכהן לשלם על כך, ואותם מזיקים מיעטם רבי חייא במניינו.

שואלת הגמרא: **וְלֵיתְנֵי** רבי חייא אותם, ומדוע אכן מיעטם, **בִּשְׁלָמָא** את **הַמְפַגֵּל,** יש לומר שלכך לא שנאו לפי **שֶׁבְּקָדָשִׁים לֹא קָמַיְירִי** – שאינו עוסק בנזקי קדשים, **אֶלָּא מוֹסֵר מַאי טַעְמָא לֹא תָּנֵי.** מתרצת הגמרא, **שַׁאנֵי** – שונה **מוֹסֵר** משאר המזיקים, **דְּדִיבּוּרָא** – שהזיקו נעשה בדיבור בלבד, **וּבְדִיבּוּרָא לֹא קָמַיְירִי.**

הגמרא מקשה על תירוץ זה: **וְהָא מוֹצִיא שֵׁם רַע דְּדִיבּוּרָא הוּא** – שאף הוא הזיקו נעשה בדיבור, שאמר שאינו מוצא לה בתולים, **וּמכל** מקום **קָתָנֵי** רבי חייא. מתרצת הגמרא, **דִּיבּוּרָא דְּאִית בֵּיהּ מַעֲשֶׂה הוּא** – אמנם חיובו על מה שהוציא עליה שם רע, מכל מקום אינו חייב אלא אם עשה בה מעשה בעילה ולא מצא לה בתולים, נמצא שדיבור שיש בו מעשה הוא, אך המוסר לא הזיק אלא בדיבור בלבד.

מקשה הגמרא: **וְהָא עֲדִים זוֹמְמִין דִּיבּוּרָא דְּלֵית בֵּיהּ מַעֲשֶׂה הוּא** – שהרי חיובם על מה שהעידו שקר, ואין בכך שום מעשה, **וּמכל** מקום **קָתָנֵי** רבי חייא, ומדוע אם כן לא שנה אף למוסר. מתרצת הגמרא, **הָתָם** בעדים זוממין, **אַף עַל גַּב דְּלֵית בֵּיהּ מַעֲשֶׂה,** מכל מקום **רַחֲמָנָא קְרֵייהּ** – התורה החשיבה את עדותם **לְמַעֲשֶׂה,** וכמו **דִּכְתִיב** בחיובם (דברים יט יט) **'וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו'.**

מבררת הגמרא: **בִּשְׁלָמָא לְתַנָּא דִּידָן,** מובן שלכך **תָּנָא אָבוֹת** – קראם לארבעה הנזיקין 'אבות', **מִכְּלָל** – שמשמע מזה **דְּאִיכָּא** – שיש להם **תּוֹלְדוֹת,** שאכן יש בהם תולדות וכמו שנתבאר לעיל (ב:), **אֶלָּא לְרַבִּי חִיָּיא וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא,** ממה ששנו **'אָבוֹת** נזיקין', **מִכְּלָל דְּאֵיכָּא תּוֹלְדוֹת,** ויש לשאול, **תּוֹלְדוֹתֵיהֶן מַאי נִיהוּ** – מה הם תולדותיהם של כל אבות אלו.

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אכן אין להם תולדות, ומה שנקראו בשם 'אבות', לומר **שכּוּלָּן** דינם **בְּאָבוֹת לְשַׁלֵּם מְמֵיטַב** – שאף בהם הדין כמו הארבעה אבות, שאם בא המזיק לשלם קרקע צריך לשלם דווקא מהעידית. **מַאי טַעְמָא** – ומנין נלמד לכל אלה שכך דינם, **אָתְיָא** – למדים דין זה בכל הנזיקין בגזירה שוה מהתיבות, **תַּחַת, נָתִינָה, יְשַׁלֵּם, כֻּלָּהּ:**

*

*

שנינו במשנה, **לֹא חֲרֵי חַשּׁוֹר כַּהֲרֵי חַמְּבָעָה:**

שואלת הגמרא, **מַאי קָאָמַר** – מה כוונת התנא בזה, ומדוע הוצרך כלל לבאר החומרות שיש בכל אחד מהם.

אָמַר רַב זְבִיד מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבָּא, הָכִי קָאָמַר – כוונת התנא כך, שהוקשה לו מדוע הוצרכה התורה לכתוב את כל אבות הנזיקין, **לְכְתוֹב רַחֲמָנָא חָדָא וְתֵיתֵי אִידָךְ מִינֵּיהּ** – הלא די במה שיהיה כתוב אחד מהם וילמדו את השני ממנו, וכגון שיהיה כתוב רק לחיובי השור וילמדו מבעה ממנו ב'במה מצינו', **חָדָר** – חזר התנא **וְאָמַר, חָדָא מֵחָדָא לֹא אָתְיָא** – אי אפשר ללמוד מזיק אחד מהשני, לפי שיש חומרא בזה שאין בזה, ויש לומר שהחומרא שיש בזה היא סיבת החיוב:

*

שנינו במשנה, **וְלֹא זֶה וָזֶה שֵׁשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים:**

שואלת הגמרא, **מַאי קָאָמַר** – מה כוונת התנא לומר כאן. **אָמַר רַב מַשַּׁרְשְׁיָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבָּא** – בשם רבא, **הָכִי קָאָמַר** – אף כאן כוונת התנא לומר,

היה מקום להקשות, אף שלא די לכתוב אב מזיק אחד כדי ללמוד ממנו, מכל מקום אין צורך לכתוב את כולם, אלא **לְכָתּוֹב רַחֲמָנָא** – תכתוב התורה רק שני אבות, **וְתֵיתֵי אִידָךְ מִינַּייהוּ** – ונלמד את האב האחר מהצד השוה שבהם. כלומר, שתכתוב התורה שור ומבעה, דהיינו קרן ושן, ונלמד מהם אש, שאם היה כתוב רק קרן אין ללמוד ממנה אש, שיש לפרוך מה לקרן שכן כוונתו להזיק מה שאין כן אש, ויש להשיב, שן תוכיח שאין כוונתה להזיק ואף על פי כן חייבת, אמנם יש לדחות שגם משן אין ללמוד אש שהרי בשן יש הנאה להזיקה מה שאין כן אש שאינה נהנית מהזיקה, ויש להשיב, קרן תוכיח שאין הנאה להזיקה וחייבת, ומוכח שאין זו הסיבה שמחמתה חייבה התורה, ומאחר שכתובים שניהם ואין החומרות שוות, מוכח שאין החומרות הללו גורמות את החיוב, אלא החומרא הקיימת בשני האבות המזיקים, שדרכם להזיק ושמירתם מוטלת עליך היא הגורמת את חיובם, וזו כוונת המשנה להקשות שנלמד מהצד השוה שבהם, שכמו שהם דרכם להזיק ושמירתם עליך וחייבים, אף אש, מכיון שדרכה להזיק ושמירתה עליך חייב בנזקה. ולכן **הָדָר** – חזר התנא **וְאָמַר, שְׁחָדָא מַתָּרְתֵּי לֹא אָתְיָא** – שאין ללמוד אש משור ומבעה, משום שיש בשניהם חומרא שאין באש שיש בהם רוח חיים, ויש לומר שמשום כך חייבתם התורה, מה שאין כן אש שאין בה רוח חיים ולכן הוצרכה התורה לכתבה במפורש.

רבא אומר שאין צורך לכתוב בתורה את כל אבות הנזיקין, ודי בבור ואחד מהם: **אָמַר רָבָא, וְכוּלְּהוּ** – כל אחד מאבות הנזיקין, **כִּי שָׁרִית בּוֹר בֵּינַייהוּ** – אילו כתבה אותו התורה וגם את בור, **אָתְיָא כּוּלְּהוּ בְּמַה חֲצַר** – אפשר ללמוד את כל אבות הנזיקין מהצד השוה שבהם, מפני שלא תוכל למצוא חומרא אחת בשניהם, שתוכל לומר שמטעם זה חייבתם התורה, כי אם חומרא אחת שדרכם להזיק, וממילא כל דבר ששוה להם בחומרא זו שדרכו להזיק נלמד מהם, **לְבַר** – חוץ **מֵהֶךְ, מְשׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵיפָרַךְ** – שאפשר לפרוך, **מַה לְּכוּלְּהוּ** – כל אבות המזיקים, **שֶׁכֵּן** יש בהם חומרא שהם **מוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן** – שבתחילת תשלומיהם הם כבר מועדים ומשלמים נזק שלם, מה שאין כן בקרן שהיא תמה בשלושת הפעמים הראשונות ומשלמת רק חצי נזק. **וּלְמַאן דְּאָמַר שְׁאַדַּרְבָּה, הֶךְ עֲדִיפָא** משום **שֶׁכֻּלָּן לְהַזִּיק, אֲפִילּוּ הֶךְ נַמִּי אָתְיָא** – אפשר ללמוד גם את קרן מבור ועוד אב אחר בצד השוה שבהם.

רבא מבאר לשיטתו, מדוע התורה כתבה את ארבעת אבות הנזיקין: **אֶלָּא לְמַאי הִלְכְתָא כַּתְּבִינְהוּ רַחֲמָנָא** – לאיזה צורך כתבה התורה את ארבעת אבות הנזיקין. משיב רבא, התורה כתבה אותם **לְהַלְכוֹתֵיהֶן** המיוחדות שבכל אב מאבות הנזיקין. דהיינו, **הֶךְ** נכתבה כדי **לְחַלֵּק בֵּין תַּמָּה לְמוּעָדֶת,** שכשהשור תם משלם רק חצי נזק ומגופו, ולאחר שהזיק שלשה פעמים נעשה מועד ומשלם נזק שלם ומן העליה. **שֵׁן וְרֶגֶל** נכתבו כדי **לְפוֹטְרָן** אם הזיקו **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים,** שנאמר (שמות כב ד) 'וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר', ודרשו חז"ל (לקמן כא:) 'בשדה אחר' ולא ברשות הרבים. **בּוֹר** נכתב כדי **לְפַטּוֹר בּוֹ אֶת הַכֵּלִים** שנפלו לתוכו, שנאמר (שמות כא לג) 'וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר' ודרשו חז"ל (לקמן נג:) מהמילה 'חמור' שבור פטור על הכלים. שואלת הגמרא: **וּלְרַבִּי יְהוּדָה דְּמְחַיֵּיב עַל נִזְקֵי כֵּלִים בְּכוֹר,** ומרבה כלים מהמילה 'או', לאיזה צורך נכתב בתורה בור. משיבה הגמרא: כדי **לְפַטּוֹר בּוֹ אֶת הָאָדָם,** שבפסוק נאמר גם 'שור', ומילה זו באה לפטור את בעל הבור מלשלם על מיתת אדם שנפל לבורו. **אָדָם** שהזיק את האדם נכתב כדי **לְחַיֵּיבוֹ בְּתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה דְּבָרִים** מלבד הנזק, והם, צער, ריפוי, שבת, ובושת, מה שאין כן שאר המזיקים שאינם חייבים אלא נזק. **אֵשׁ** נכתבה כדי **לְפַטּוֹר בּוֹ אֶת הַטָּמוּן** – כלים שהיו טמונים בתוך גדיש ונשרפו, שנאמר (שמות כב ה) 'וְאָכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה' ודרשו חז"ל (לקמן ס.) שאין חייב באש אלא כ'קמה' שהיא גלויה, מה שאין כן שאר המזיקים שחייבים אפילו כשהדבר הניזק טמון. שואלת הגמרא: **וּלְרַבִּי יְהוּדָה דְּמְחַיֵּיב** (שם) **עַל נִזְקֵי טָמוּן בָּאֵשׁ, לְאַתּוֹיֵי מַאי** – איזו הלכה באה התורה לרבות במה שכתבה אש.

אגרות קודש

ב"ה, ג' סיון, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ז אייר, בו כותב אודותה קישויים שפוגש בעבודת ד', ואשר ההתעוררות שמתעורר לפעמים לא תמיד באה בהנוגע למעשה בפועל וכו', ושואל שיורו לו איזה ענינם, ושמצד בריאות הגוף יכול לקבל את הכל.

והנה כבר כתבתי כמה פעמים ולכמה מהשואלים בכגון דא, אשר אין עבודת האדם לבוראו באופן של נסים ולהראות קונצען (ורק בהוראת שעה יש גם ענינים כאלו),ולא זהו דרך הנכונה ודרך השוה לכל נפש, וביחוד דרך סלולה דרך הרבים, ועוד יותר דרך הדרך, וכדרשת רז"ל בענין כגון דא (ב"ב ק' ע"ב), הנה אין להתפתות ולחפש דרכים עקלקלות, ושאי אפשר להיות בטוח לאן מובילות.

וכללות ההוראה בענין הנ"ל הוא, ע"פ מה שכתוב בתניא פרק כ"ז, ולכן אל יפול לב אדם עליו וכו', ובהערה שבימינו אלה שנחלשו הדורות, הנה אין עניני תעניות וסיגופים דרך סלולה והוראה לכל, כי אם במקרים מיוחדים **ביותר** ובפרט אברך ישיבה שעיקר ענינו לימוד התורה, הרי מפורסם מרז"ל בכגון דא שמתענה וכו', ויתייעץ מזמן לזמן עם המשפיע שלו, ויחקוק בלבו מה שנאמר מעט מעט אגרשנו בכיבוש ארץ ישראל בגשמיות, וה"ה בכיבוש ארץ ישראל הרוחנית, והשי"ת יצליחו.

בברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.